

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Цемко С.О.

студентка,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВИДИ ПРАВОВИХ СТАТУСІВ ДИТИНИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЛЛОЙДА ДЕМОСА

Осмислення поняття правового статусу дитини у суспільстві має давню традицію. Ллойд ДеМос, відомий американський дослідник обґрунтував необхідність врахування особливостей впливу виховання в дитинстві на формування правової свідомості дорослої особи і пов'язав виховання дітей з особливостями розвитку цивілізації в кожен історичний період її існування.

У своїх роботах по аналізу статусу дитинства автор виділяє шість різних моделей ставлення до дітей протягом усієї історії. Вважаємо за доцільно розглянути кожну з моделей.

Інфантицидній моделі – притаманна низка характеристик, як от: вбивства і насильство по відношенні до дітей. Будь-яка дитина в цей період історії постійно ризикує розлучитися з життям, а ті діти що виживали ставали жертвами насильства. Дитину найчастіше позбавляли життя, якщо родичі боялися що її важко буде виховати або прогодувати. У ці історичні періоди, незважаючи на священний характер ритуалів, пов'язаних з дітонародженням і прийняття «божественної карі» за безпліддя, продовження роду не було сенсом існування батьків. Народи, на ранніх етапах свого економічного розвитку, фізично не могли прогодувати велике потомство, тому практикували вбивство «з економічних міркувань». Так, наприклад, у бушменів, що живуть в пустелі Калахарі, залишають в живих тільки тих дітей, які народжуються після того, як мати забрала від грудей першу дитину (дитині зазвичай буває вже 3-4 роки). Це обумовлено тим, що багато дітей важко носити на великі відстані в пошуках їжі. Зі зміною способу господарювання і переходом до осілого способу життя знижуються інфантильні тенденції в суспільстві. Діти можуть бути використані для праці по господарству (прополка, догляд за худобою і т.п.). При зміні форм суспільно-економічних відносин ми спостерігаємо трансформації у сприйнятті культурологічних патернів зумовлених змінами у способах господарювання, вбивство дітей вже не було жорсткою економічною необхідністю і здійснюється не за кількісними, а за якісними параметрами: знищували новонароджених дітей з фізичними вадами, нежиттєздатних, або небажаних за статтю (частіше дівчинки) або з ритуальних міркувань (близнюки). Розвинені суспільства, наприклад античне, були досить вибагливі в турботі про дітей. Так в працях Гіппократа, основоположника медицини, і

родоначальника гінекології Сорана Ефеського, можна знайти роз'яснення, які новонароджені заслуговують того, щоб їх виховували, а які – ні. Сенека також вважав справедливим топити слабких і потворних немовлят. Сильна емоційна прив'язаність до дітей не властива древнім епохам, дітей намагаються не помічати, ставлячись до них як до істот нижчих, які до того ж є власністю батьків. Лише в IV столітті н. е. в Римській імперії батьків було позбавлено права повновладно розпоряджатися життям і смертю дітей на законодавчому рівні. З 318 р н.е. за часів імператора Костянтина інфантицид стали вважати злочином, а з прийняттям християнства до людинобивства він був прирівняний в 374 році. Хоча це і не гарантувало дитині право на батьківську любов і автономію від батьківського свавілля.

Відчужувальна модель – характеризується відмовою від інфантицида в зв'язку з поширенням християнства. Його найбільш характерна риса – масова практика передачі батьками дітей на виховання третім особам. Після визнання у дитини наявності душі, дітовбивства перестали бути широко поширеними, але разом з тим дитина залишається об'єктом негативних проєкцій батьків, його реактивних утворень. Головним засобом позбавлення від цих негативних переживань стає залишення дітей (частіше фізичне, іноді психологічний – у вигляді безправ'я і пригніченості у власному будинку), передача їх на виховання (годувальниці, в чужу сім'ю, в монастир, в пансіон і т.п.). Годування дітей грудьми матері досить часто вважалося ницим, особливо «непристойним» для шляхетного стану. Тому дітей вигодовували жінки-простолюдинки, вони ж виконували роль няньки. При цьому часто дитина жила в будинку годувальниці до тих пір, поки не закінчувався період грудного вигодовування. Звичай віддавати дітей на виховання в чужі сім'ї був поширений в цей період у всіх соціальних класах у валлійців, англосаксів і скандинавських народів. Дитину відправляли в іншу сім'ю, де вона виховувалась до сімнадцяти років, а потім поверталася назад до батьків. В Ірландії робити так було прийнято до сімнадцятого століття, а англійці в епоху середньовіччя часто посилали своїх дітей на виховання в ірландські сім'ї. Дітей зі знатних станів увіці 7 років і молодше відправляли в інший знатний будинок або монастир як слуг, пажів, фрейлін, послушників. Представники нижчих станів посилали дітей в учнівство, де вони дуже важко працювали в чужій хаті. При такому стилі виховання використання фізичних покарань було загальноприйнятим: дітей били кулаками і палицями, батогами і різками до крові і серйозних травм, вважаючи цей спосіб впливу на дитину цілком природним. Навіть наближеність до королівської сім'ї не звільняла від побоїв. Батько Людовика XIII виховував свого сина батогами, вже в 17 місяців дофін розумів, що якщо йому показали батіг – треба замовчати. З 25-ти місяців хлопчика били регулярно. Восьмилітнього дофіна висікли навіть в день коронації. Також надзвичайно поширеним в цей період був звичай залякувати дітей різними страхітливими образами (диявол, відьма, тощо), щоб домогтися від них покори. Дітей спеціально водили на прийняті тоді публічні карі, змушували дивитися на повішених, четвертували і колесували людей з метою дати їм урок слухняності. Досить часто в такі моменти дітей били або сікли для того, щоб урок засвоївся більш повно. Зрозуміло, що подібний стиль

виховання не міг не позначитися на поведінці дітей, коли вони вже ставали дорослими. Найчастіше це виражалося в невмотивованій жорстокості та агресії по відношенню до себе подібних, в тому числі і до власних дітей.

Амбівалентна модель – характеризується тим, що дитину було допущено в емоційне життя батьків, вона була оточена увагою, але було відмовлено в самостійному духовному існуванні. Типовий образ того часу – «*Tabula Rasa*», чиста дошка, яка є уособленням душі дитини, не заповнена ніяким досвідом. Завдання батьків – відлити її «в форму», «викувати», надати образ. У філософів від Домінічі до Локка найпопулярнішою метафорою було порівняння з м'яким воском, гіпсом, глиною, яким треба надати форму. Цей етап характеризуються сильною подвійністю по відношенню до дітей, фізичні покарання ще не зникають повністю, але починають витіснятися з широкого вжитку. Разом з тим свавілля дитини, як зле, демонічне начало, підлягає «вибиванню». Починаючи з XIV століття з'являється багато посібників з виховання дітей. У Європі поширюється культ Марії і немовляти Ісуса, а в мистецтві стає популярним образ «турботливої матері».

Примусова модель – характеризується початком розуміння потреб дитини. Дитина вже не вважається об'єктом фізичного догляду або небезпечною істотою, проте з'являється нав'язливе прагнення контролювати повністю не тільки поведінку, а й внутрішній світ, думки і волю дитини. Як зазначає Ллойд ДеМос, цей стиль став можливий після грандіозного ослаблення проєктивних реакцій, що дозволило здійснити перехід до нового стилю відносин. Дитина поступово перестає бути віддушиною для проєкцій, батьки намагаються тісно зблизитися з нею, але при цьому здобути владу над її розумом, контролювати її внутрішній стан, емоції, потреби, поведінку. Коли дитина виховувалася такими батьками, його виховувала рідна мати, били іноді, але не систематично, коритися змушували частіше за допомогою слів. Рідше пускалися в хід погрози, так що стала можлива справжня емпатія. Деяким новаторам вдалося домогтися поліпшення турботи батьків про дітей, внаслідок чого знизилася дитяча смертність, що стало основою демографічних змін XIII століття.

Соціалізуюча модель (XIX – перша половина XX століття) – характеризується масовим поширенням педагогічних знань, а також початкової та середньої освіти. Оскільки негативні батьківські проєкції продовжують слабшати, виховання дитини полягає вже не стільки в оволодінні волею дитини, скільки в тренуванні її напрямку на правильний шлях. Дитину вчать пристосовуватися до життєвих умов і обставин, соціалізують. Хоча, треба зауважити, що дитина залишається все-таки об'єктом соціалізації, а не суб'єктом її. Цей стиль відносин став основою всіх психологічних моделей XX століття, починаючи від «каналізації імпульсів» З. Фрейда до Скіннерівського біхевіоризму. Характерний здобутком для даного періоду виступає визнання державою прав дитини на захист.

Модель допомоги – характеризується індивідуалізацією процесу виховання, відмовою від фізичних покарань і рівноправними відносинами між батьками і дітьми. Цей стиль заснований на припущенні, що дитина краще, ніж батьки знає свої потреби на кожній стадії розвитку. У житті дитини беруть

участь обидва батьки, вони намагаються задовольняти її зростаючі індивідуальні потреби і бачать в цьому мету свого виховного впливу. Спроби дисциплінувати або формувати певні «риски» припиняються. Бути слугою, а не повелителем дитини, розбиратися в її причинах її емоційних проблем і конфліктів, створювати умови для розвитку її психіки, інтелекту, емоцій, вміти спокійно ставитися до часових періодів регресу – все це є невід’ємними рисами даного стилю [1, с. 4].

Якщо раніше, на попередніх етапах історії, правовий статус дитини поглинався в той чи іншій мірі правовим статусом батьків, то на сьогодні є характерним визнання правового статусу неповнолітніх як самостійної величини, яка в певній мірі формує правовий статус батьків. Зазначена тенденція пов’язана з впливом норм міжнародного права та специфікою гуманізації розвитку законодавства присвяченому правовому статусу дитини.

Список використаних джерел:

1. ДеМос Л. Психоистория. – Ростов-на-Дону // Феникс, 2000. – 84 с.